

Eesti Mälu Instituut
AASTAARUANNE

2024

Estonian Institute of Historical Memory
ANNUAL REPORT

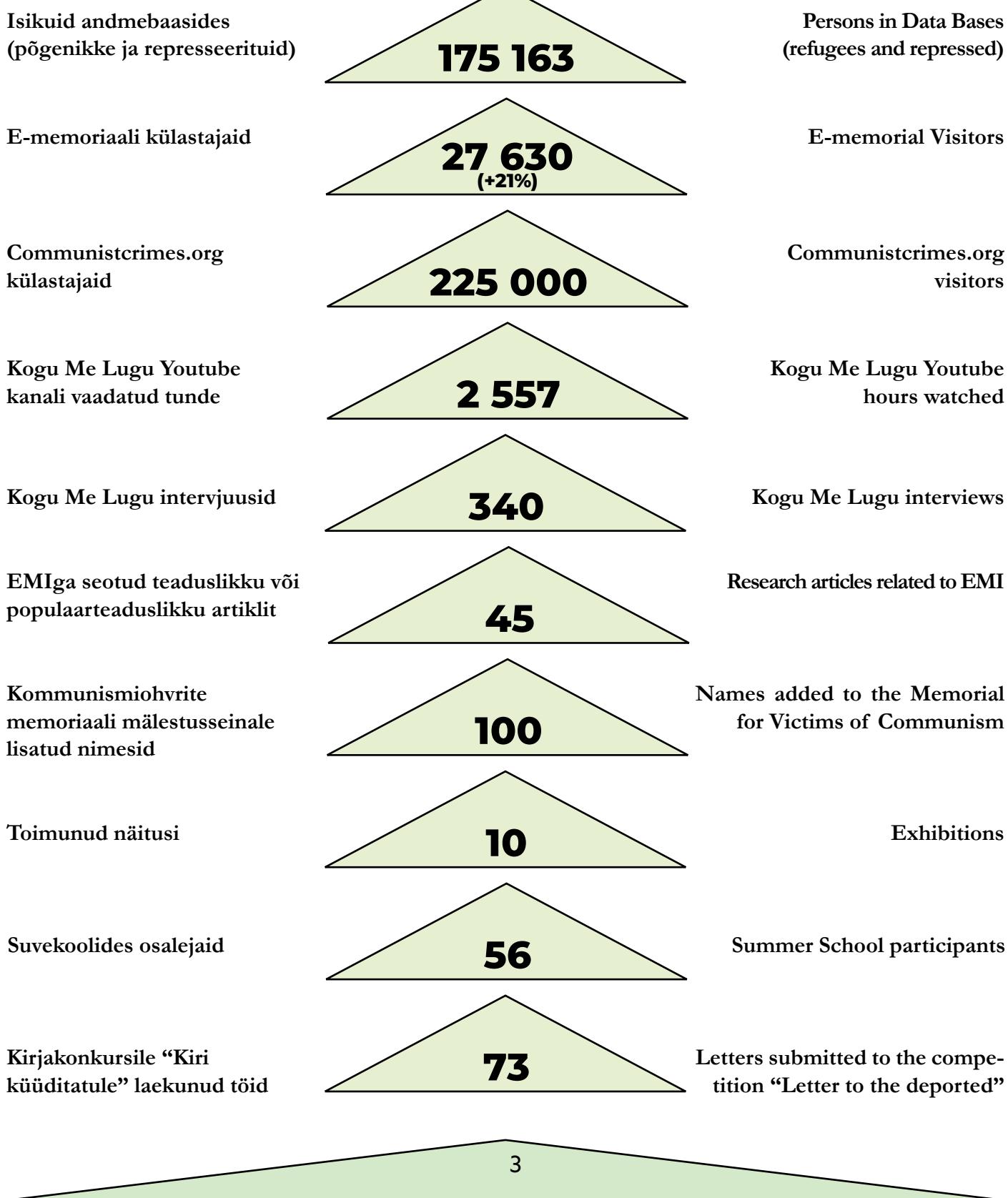
Sisukord

Table of contents

Eesti Mälu Instituudi 2024. aasta numbrites <i>Estonian Institute of Historical Memory 2024 in Numbers.....</i>	3
Saatuseaasta 1944. Eesti sõjapõgenike uurimine. <i>The Fateful Year 1944: A Study of Estonian War Refugees.....</i>	4
Patarei muuseumi arengud <i>Developments of the Patarei Museum.....</i>	6
Teadustegevus <i>Research Activities.....</i>	7
Andmebaas Teise maailmasõja mõjude uurimiseks <i>Database for Researching the Effects of World War II.....</i>	13
Haridustegevus <i>Educational Activities.....</i>	15
Kogu Me Lugu portaalülevaade <i>Kogu Me Lugu Portal Overview</i>	17
Toimunud üritused 2024 <i>2024 Events.....</i>	19

Eesti Mälu Instituudi 2024. aasta numbrides

2024 in Numbers for the Estonian Institute of Historical Memory

Saatuseaasta 1944. Eesti sõjapõgenike uurimine.

The Fateful Year 1944: A Study of Estonian War Refugees

Meelis Maripuu

2024. aastal möödus 80 aastat Teise maailmasõja lõpusündmustest Eestis, mis tõi taas kaasa maa langemise NSV Liidu okupatsiooni alla ning kümnete tuhandete inimeste põgenemise kodumaalt kommunistliku režiimi terrori eest. Nende sündmustega seotud tegevused moodustasid kokku omaette teema-aasta „Saatuseaasta 1944“, mille väljapaistvaim osa oli Eesti sõjapõgenike saatuse uurimine. Sõjapõgenikega tegelemine toimub kahes liinis, mis mõlemad jõudsid 2024.a esimese vahetulemuseni. Juba 2022. aastal alustas EMI Eesti sõjapõgenike andmebaasi koostamist, mille patroniks oli Eesti Vabariigi president Alar Karis. Samal ajal algas ka temaatilise artiklikogumiku „Põgenemine Eestist Rootssi Teise maailmasõja ajal“ ettevalmistamine, mis ilmus EMI toimetiste sarjas nii eesti kui inglise keeles. Andmebaasi ja kogumikku esitleti 24. augustil Haapsalus korraldatud konverentsil Eesti sõjapõgenikud II maailmasõjas. Lisaks sellele esitleti samas Kogu Me Loo raames valminud Marko Poolametsa Rootszi põgenemisele pühendatud dokumentaalfilmi „Põgenemine: lahkumine teadmatusse“. Kogu Me Loo egiidi all salvestati Rootsis ning Saksamaal ka rida videointervjuusid seal elavate Eesti sõjapõgenikega. Andmebaasi oli esitlimestone ajaks Eesti ja teiste riikide arhividest jõutud koondada täpsustatud andmed enam kui 65 000 isiku kohta. Põgenike koguarv on suurem, ilmselt üle 70 000 ning nende isikute täpsustamine jätkub. Sõjapõgenike temaatikaga tegelemist toetas 2024. aastal Euroopa Komisjoni rahastatud projekt Euroopa traumaatiline mälu – naispagulased ja suurpõgenemine 1944.

Teema avaramaks käsitlemiseks oli lisaks kirjeldatule suunatud kaks tegevust ka laiemale publikule. Kogu aasta vältel ilmus EMI kodulehel ja koostöös ajalehega Postimees

In 2024, 80 years passed since the end events of World War II in Estonia, which once again brought the country under Soviet occupation and forced tens of thousands of people to flee their homeland to escape the terror of the communist regime. The activities related to these events formed a special themed year titled “The Fateful Year 1944,” with the most prominent focus being the study of the fate of Estonian war refugees. Work related to the war refugees proceeded along two main lines, both reaching their first results in 2024. As early as 2022, EMI (Estonian Institute of Historical Memory) began compiling a database of Estonian war refugees, under the patronage of the President of the Republic of Estonia, Alar Karis. At the same time, preparations also began for a thematic collection of articles titled “Escape from Estonia to Sweden during World War II,” which was published in EMI’s proceedings’ series in both Estonian and English. The database and the article collection were presented at a conference titled “Estonian War Refugees in World War II,” held on August 24 in Haapsalu.

Additionally, within the Kogu Me Lugu (Collect Our Story) initiative, a documentary film by Marko Poolamets, “Escape: Departure into the Unknown,” focusing on the flight to Sweden, was presented. Under the same initiative, a series of video interviews were also recorded in Sweden and Germany with Estonian war refugees still living there.

By the time of the presentation, the database had gathered verified information from Estonian and foreign archives on more than 65,000 individuals. The total number of refugees is estimated to be over 70,000, and the work of identifying them continues. The work on the war refugee topic in 2024 was supported by a European Commission-funded project

väljaande veebiplatvormil ajaloo blogi „Saatuseaasta 1944“. Selle kirjad pärinesid sündmuste kaasaegsete inimeste päevikute sissekannetest, alustades põgenemisega Punaarmee poolt maatasa tehtud Narvast kuni pagemiseni üle tormise Läänemere ja põgenikelaagriteni Põhja-Rootsis või sõjas vaevleval Saksamaal.

Koostöös teiste muuseumitega koostati kahekso erinevat paikkondlikku välinäitust ja veebinäitus. Iga näituse puhul oli pool mahust EMI koostatud üldine ülevaade sõjasündmustest ning Eesti sõjapõgenikest. Teise poole näitusest täitis paikkonna muuseum kohalike lugudega. Näitused olid avatud Tartus, Virumaal Karepal, Tallinnas, Harjumaal Viimsis, Hiiumaal Sõrul ning Saaremaal Kuressaares, Sõrve saarel ja Viki Mihkli talumuuseumis. Lisaks valmis koostöös EMIiga temaatiline näitus Läänemaa Muuseumidel Haapsalus. Näituse valmimist toetas Eesti Kultuurkapital.

Sõjapõgenike teema meenutamiseks korraldas EMI temaatilised näitused ka Rootsis ja Kanadas, kus põgenike järeltulijatena elavad tänaseni suured eesti kogukonnad. Rootsis eksponenteritud näitus valmis koostöös Roots'i Eestlaste Liiduga ning see andis ülevaate ka eesti pagulaste kohanemisest Rootsis. Näitus saadeti Kalana sadamast, Hiiumaalt Roots'i Dalaröle teele sümboolselt Vabaduseregati raames purjelaeval Lisette. Kanadas eksponenteritud näitus valmis koostöös Väliseesti Muuseumiga Torontos ning sellega anti ülevaade eesti kogukonna kohanemisest sõjajärgses Kanadas. Mõlema näituse valmimist toetas Eesti kultuuriministeerium programmi „Eesti kultuur maailmas“ raames.

Sõjapõgenike teemale pühendatud teema-aasta kohta saab lugeda lähemalt: <https://2024.wwii-refugees.ee/>

titled “Europe’s Traumatic Memory – Female Refugees and the Great Escape of 1944.” To broaden public engagement with the theme, two additional activities were directed toward a wider audience. Throughout the year, EMI published a historical blog titled “The Fateful Year 1944” on its website and in co-operation with the news outlet Postimees. The blog posts were based on diary entries of contemporary witnesses to the events, covering stories from the escape from the destroyed city of Narva by the Red Army, to the perilous journey across the stormy Baltic Sea, and finally the refugee camps in Northern Sweden or war-torn Germany. In cooperation with other museums, eight different regional outdoor exhibitions and one web exhibition were created. For each exhibition, half of the content consisted of a general overview of the war events and Estonian war refugees compiled by EMI. The other half was filled in by the local museum with stories from the specific region. The exhibitions were displayed in Tartu, Karepa (Virumaa), Tallinn, Viimsi (Harjumaa), Sõru (Hiiumaa), and in Kuressaare, Sõrve Peninsula, and Viki Mihkli Farm Museum (Saaremaa). In addition, a thematic exhibition was created in cooperation with EMI by the Läänemaa Museums in Haapsalu. The creation of the exhibitions was supported by the Estonian Cultural Endowment. To commemorate the war refugees, EMI also organised thematic exhibitions in Sweden and Canada, where large Estonian communities — descendants of refugees — still live today. The exhibition in Sweden was created in collaboration with the Association of Estonians in Sweden and also provided an overview of how Estonian refugees adapted to life in Sweden. Symbolically, the exhibition was sent from the port of Kalana in Hiiumaa to Dalarö in Sweden aboard the sailing ship Lisette as part of the Freedom Regatta. The exhibition shown in Canada was developed in collaboration with VEMU – Estonian Museum in Toronto and presented an overview of how the Estonian community adapted to postwar life in Canada. Both exhibitions were supported by the Estonian Ministry of Culture under the “Estonian Culture in the World” programme. For more information about the theme year dedicated to Estonian war refugees, visit: <https://2024.wwii-refugees.ee/>

Viljar Pässi intervjuueerimine Stockholmis

Interviewing Viljar Päss in Stockholmis

Patarei muuseumi arengud

Developments of the Patarei Museum

Martin Andreller

2024. aasta suvel algas Patareis lõpuks kauaoodatud ehitustegevus. 18. septembril toimus sümboolne nurgakivi asetamine ja sarikapidu ning toimetamine hoones edenes mitte teosammul, vaid suisa seitsmenikoormasaabastega. Ehitajatel jagus tööd kõvasti ning muuseumi ja teadurite tööruumide valmimiseni jõutakse loodetavasti 2026. aasta alguseks. Kuid mis oli siis see suurem ja olulisem, mis 2024.a lõikes ära tehti? Viimased lammatus- ja koristustööd ehitusalal toimusid suve alguses ning seejärel vahetati välja hoone muuseumiosa katus. Uued sarikad, talad ja katusekattematerjal said paika. Tulevastele muuseumi ruumidele paigaldati uued aknad, säilitades selle juures võimalikult palju vanu sisekaanaid. Põrandad parandati kus võimalik, kus mitte, sinna valati uus betoon. Puurijad ja elektrikud, rääkimata ventilatsiooni ja muu torustikuga tegelevad töömehed, nägid kõvasti vava, et läbistada massiivseid võlve ja põrandaid. Köike selleks, et tulevase muuseumi külastajale ei jäeks silma nii palju kaasaeid kaableid, kui on tarvis ühe tänapäevase muuseumi toimimiseks. Hoonesse rajati liftisahtid, mida seal varasemalt polnud ning paigaldati nii põrandaküte, kui ka uued küttteradiatorid. Aasta lõpuks oli kohati sees sooja juba nii palju, et võis särgiväl ringi liikuda. Käesoleval sajandil pole Patareis nii soe vist väga olnudki. Kokkuvõttes olid aasta lõpuks tulevase muuseumi ruumidel ees uued aknad, peakohal vett pidav uus katus ja enamjaolt ruumides kütegi sisse lülitatud. Elektri ja viimistlustöödega läheb veel aga aega, nagu ka sisehoovi ja muuseumi sissepääsude esise korrastamisega. Ekspositsiooni ettevalmistamise raames on eelneva aasta kestel salvestatud erinevaid intervjuusid ning on valminud püsiekspozitsiooni filmide n.ö mustad versioonid. Tööd jätkuvad läbi 2025. aasta, eesmärgiga avada muuseum aastal 2026.

In the summer of 2024, long-awaited construction work finally began at Patarei. On September 18, a symbolic cornerstone laying ceremony and topping-out celebration took place, and progress on the building moved forward not at a snail's pace, but in seven-league boots. There was no shortage of work for the builders, and the museum and research staff's workspaces are expected to be completed by early 2026. What was the most significant progress made in 2024?

The last demolition and cleanup work on the construction site was completed at the beginning of summer, after which the roof over the museum section of the building was replaced. New rafters, beams, and roofing material were installed. The future museum rooms were fitted with new windows, while preserving as many of the old interior windows as possible. Where possible, floors were repaired; where not, new concrete was poured. Drillers and electricians, not to mention those working on ventilation and other piping, labored hard to penetrate the building's massive vaults and floors. All of this was done to ensure that as few modern cables as possible would be visible to future museum visitors, while still enabling the functionality of a contemporary museum. Lift shafts, which the building previously lacked, were constructed, and underfloor heating as well as new radiators were installed. By the end of the year, it was even warm enough in some areas to walk around in just a shirt — something rarely experienced in Patarei in this century. By year's end, the future museum spaces had new windows, a watertight roof overhead, and heating operational in most spaces. However, electrical installations and finishing work will still take time, as will the landscaping of the courtyard and the areas around the museum entrances.

As part of the preparations for the exhibition, various interviews were recorded over the past year, and rough cuts of the permanent exhibition's films were produced. Work will continue throughout 2025, with the goal of opening the museum in 2026.

Teadustegevus

Research Activities

Toomas Hiio

22024. aastal kandsid Mälu Instituudi teadustööd vanemteadurid (doktorikraadiga) Meelis Sauveauk, Peeter Kaasik ja Olev Liivik ning teadurid Hiljar Tammela, Aivar Niglas ja Eli Pilve (lahkus aasta teisel poolel) ning uurimistöö juht Toomas Hiio. Teadusliku ajaloouuringusega tegeleb ka Kogu Me Lugu juht Elmar Gams. EMI töötajatest jätkasid õpinguid doktoriõppes Elmar Gams ja toimetaja-projektijuht Marju Meschin. Toomas Hiio ja Hiljar Tammela kirjutavad endiselt doktoritööd.

Eesti Mälu Instituudi toimetised

Selle aasta suurim saavutus EMI uurimisteemade tutvustamisel oli instituudi toimetiste 4. köite „Põgenemine Eestist Rootsni Teise maailmasõja ajal“ (koostaja Hiljar Tammela, toimetaja Meelis Maripuu) avaldamine augustis. Toimetiste 4. köide ilmus topeltväljaandena nii eesti kui ka inglise keeles. Koostaja enda artikkel kogumikus kandis pealkirja „Balti põgenikud Gotlandil läbi fotograaf David Holmerti kaamerasilma“. (vt lähemalt: <https://mnemosyne.ee/tegevus2/teadustoo/>)

Ilmunud teadusartiklid

Instituudi vanemteadurid avaldasid mitu teaduslike publikatsioonidena noteeritud artiklit Eesti ja välismaa ajakirjadest ning kogumikes. Olev Liivikult ilmus Ajalookultuuri Ajakirjas Tuna artikkel „Sakslaste küüditamine Eestist 1945. aastal: keda, kust ja mis alusel välja saadeti“ (Tuna 3, 2024: 71–91). Samuti avaldas ta ülevaate „Die Umsiedlung der Deutschbalten aus Estland und Lettland 85 Jahre danach: Hintergründe, Verlauf und Ergebnisse“ baltisaksaja ajakirjas Baltische Briefe (12, 2024: 7–10). Elmar Gamsi artikkel „On the role of the 1957 decrees of the Baltic Soviet republics in dismantling the Gulag and special settlement system“

In 2024, the research work at the Estonian Institute of Historical Memory (EMI) was carried out by senior researchers with doctoral degrees — Meelis Sauveauk, Peeter Kaasik, and Olev Liivik — as well as researchers Hiljar Tammela, Aivar Niglas, and Eli Pilve (who left in the second half of the year), under the direction of Head of Research Toomas Hiio. Historical research is also conducted by Kogu Me Lugu (Gather Our Story) project leader Elmar Gams. Among EMI employees, Elmar Gams and editor-project manager Marju Meschin continued their doctoral studies. Toomas Hiio and Hiljar Tammela are also still working on their doctoral dissertations.

Proceedings of the Estonian Institute of Historical Memory

The Institute's most significant achievement in presenting its research topics in 2024 was the publication of the fourth volume of EMI Proceedings, titled “The Flight from Estonia to Sweden during World War II” (Compiled by Hiljar Tammela, edited by Meelis Maripuu), which was released in August. Volume 4 was published as a double edition in both Estonian and English. The compiler's own article in the collection was titled “Baltic Refugees in Gotland through the Camera Lens of the Photographer David Holmert” (See more: <https://mnemosyne.ee/tegevus2/teadustoo/>)

Published Research Articles

The Institute's senior researchers published several peer-reviewed academic articles in both Estonian and international journals and collections in 2024. Olev Liivik published an article titled “The Deportation of Germans from Estonia in 1945: Who Was Deported, From Where, and On What Grounds” in the Estonian journal Tuna: Journal of Historical Culture (Tuna 3, 2024: 71–91). He also authored a review article titled “Die Umsiedlung der Deutschbalten aus Estland und Lettland 85 Jahre danach: Hintergründe,

ilmus ajakirjas Lithuanian Historical Studies (28, 2024: 99–130). Tema ülevaateartikkel „The Molotov-Ribbentrop pact in Russia: ‘gradual resurgence’ of the Soviet version of events or unchallenged continuation of it?“ E-väljaandes Biuletyn Instytutu Zachodniego / Bulletin of the Institute for Western Affairs, 563, 2024 tutvustas Molotov-Ribbentropi pakti retseptsiooni Venemaal ja selle muutumist. Poola Rahvusliku Mälestuse Instituudi teadusajakirjas Institute of National Remembrance Review ilmus Toomas Hiio ja Peeter Kaasiku artikkel „Estonia 1944–1946: from ‘liberation’ to peacetime“ (5/2023 (avaldati 2024. a lõpus): 475–532. Peeter Kaasiku pikem käsitlus „Legaliseerimine kui ‘banditismivastase võitluse’ meetod aastatel 1945–1947“ avaldati Rahvusarhiivi toimetiste sarjas: Tõnu Tannberg, Aigi Rahi-Tamm (koostajad), Vabadussõjast iseseisvuse taastamiseni: Uurimusi 20. sajandi Eesti ajaloost, Rahvusarhivi Toimetised 5 (36) 2023 (ilmus 2024): 219–269. Muuhulgas pälvis Peeter Kaasik 2024. aastal ajakirja Tuna artiklipreemia 2023. aasta 3. numbris ilmunud kirjutise „Metsaõed: naiste rollist Teise maailmasõja järgses metsavendluses“ eest.

Pikemad uurimisprojektid

Pikaajalistest uurimisprojektidest on käsil raamatusarja „Sõja ja rahu vahel“ VII köite „Teise maailmasõja järgne vastupanu“ koostamine (koostöös Eesti sõjamuuseumiga). Projekti põhitähta – raamatku koostaja ja suure osa teksti autor – on Peeter Kaasik, toimetaja Meelis Saueauk. Raamat ilmub 2025. aastal. Samuti on käsil köide 1941. aastast Eestis (Peeter Kaasik, Toomas Hiio). Meelis Saueauk koostab projekti raames arhiiviallikatele põhinevat ülevaadet soomepoistest II maailmasõjas.

Teadusettekanded

rahvusvahelistel (teadus)konverentsidel tutvustavad üksiti ka Eesti Mälu Instituudi tegevust väljaspool Eestit. Loetletagu need alljärgnevalt esinejate kaupa.

Elmar Gams:

„The release of deportees from the Baltics in 1953 – late 1980s as a way to understand the post-Stalin USSR“ AABS[1] konverentsil Yale'i ülikoolis New Havenis 15. juunil 2024;

„How much of ‘Stalinism’ was there in the post-Stalin USSR? The case of the Baltic Soviet Socialist Republics’ decrees on banning certain former Gulag prisoners to return home, 1957–1989“ kolokviumil „Retours d’exils en Lituanie et en Europe orientale aux 20e et 21e siècles“ Strasbourgülikoolis 4.–5. novembril 2024.

Olev Liivik:

„Reconsidering the Great Escape from Estonia in 1944“ AABSi konverentsil Yale'i ülikoolis New Havenis 14. juunil 2024;

„Die Auswanderung der Deutschen aus Estland während des Zweiten Weltkrieges“ rahvusvahelisel seminaril „Der Ostseeraum im Zweiten Weltkrieg“ Sankt-Peterburgis Schleswig-Holsteinis 19. oktoobril 2024;

Verlauf und Ergebnisse“ in the Baltic German journal Baltische Briefe (12, 2024: 7–10). Elmar Gams’s article “On the Role of the 1957 Decrees of the Baltic Soviet Republics in Dismantling the Gulag and Special Settlement System” appeared in Lithuanian Historical Studies (28, 2024: 99–130). His review article “The Molotov-Ribbentrop Pact in Russia: ‘Gradual Resurgence’ of the Soviet Version of Events or Unchallenged Continuation of It?” was published in the online journal Biuletyn Instytutu Zachodniego / Bulletin of the Institute for Western Affairs (563, 2024), presenting an overview of the reception and reinterpretation of the Molotov-Ribbentrop Pact in Russia. In the academic journal of the Polish Institute of National Remembrance, Institute of National Remembrance Review, an article co-authored by Toomas Hiio and Peeter Kaasik titled “Estonia 1944–1946: From ‘Liberation’ to Peacetime” was published (5/2023, released at the end of 2024: 475–532). Peeter Kaasik also published a more in-depth study titled “Legalisation as a Method of the Fight Against Banditry in 1945–1947” in the series Proceedings of the National Archives of Estonia, in the volume From the War of Independence to the Restoration of Independence: Studies in 20th-Century Estonian History, edited by Tõnu Tannberg and Aigi Rahi-Tamm (Rahvusarhivi Toimetised 5 (36) 2023, published in 2024: 219–269). In addition, Peeter Kaasik received the Tuna Journal Article Award in 2024 for his piece “Forest Sisters: On the Role of Women in the Post-WWII Forest Brotherhood Movement,” published in issue 3 of Tuna in 2023.

Long-term Research Projects

Among the Institute’s long-term research projects, work is currently underway on Volume VII of the book series “Between War and Peace”, titled “Post-WWII Resistance” (in cooperation with the Estonian War Museum). The main contributor to the project — compiler of the book and author of a large part of the text — is Peeter Kaasik, with Meelis Saueauk serving as editor. The book is scheduled to be published in 2025. Work is also ongoing on a volume focusing on the year 1941 in Estonia (authors: Peeter Kaasik and Toomas Hiio). As part of the project, Meelis Saueauk is preparing an archival source-based overview of the Finnish Boys (Estonian volunteers in the Finnish army) during World War II.

Academic Presentations

at international (academic) conferences also serve to introduce the activities of the Estonian Institute of Historical Memory abroad. Below is a list of presentations by speaker: Elmar Gams:

“The Release of Deportees from the Baltics in 1953–Late 1980s as a Way to Understand the Post-Stalin USSR” at the AABS[1] Conference at Yale University in New Haven, June 15, 2024. “How Much of ‘Stalinism’ Was There in the Post-Stalin USSR? The Case of the Baltic Soviet Socialist Republics’ Decrees on Banning Certain Former Gulag Prisoners from Returning Home, 1957–1989”

at the colloquium “Retours d’exils en Lituanie et en Europe orientale aux 20e et 21e siècles” at the University of Strasbourg, November 4–5, 2024.

Loeng „Die Umsiedlung der Deutschbalten aus Estland und Lettland“ üritusel „Warthegau vor 85 Jahren“ Berliinis dokumenteerimiskeskuses Flucht, Vertreibung, Versöhnung 10. detsembril 2024.

Hiljar Tammela:

„The Estonian Flight to Sweden during World War II: Some Facts and Figures on the Brink of the 80th Anniversary“ Baltherneti konverentsil „2024: Eighty Years after 1944: Then and Now“ Vilniuses 26. mail 2024;

„Composition and Fate of ‘Estonian Refugee Armada’ in Sweden (1943–1945)“ Välis-Eesti Muuseumi konverentsil „The Great Escape of 1944 – The Baltic Experience“ Torontos 19. septembril 2024.

Meelis Saueauk:

„The KGB in the Soviet Baltic republics: Ideology and Praxis“ AABSi konverentsil Yale'i ülikoolis New Havenis 14. juunil 2024;

„What Happened to Those Who Couldn’t Escape?“ Välis-Eesti Muuseumi konverentsil „The Great Escape of 1944 – The Baltic Experience“ Torontos 19. septembril 2024.

Toomas Hiio:

„Occupation and Communist Crimes in Estonia During and After World War II“ – Zagrebi ülikooli Horvaatia uuringute teaduskonna konverentsil „Važnost europskoga sjecanja za europsku budućnost: Komunistički zločini 3“ 21. juunil 2024;

„23 August 1939 in Estonian memory culture“ seminaril „August 23 in Europe: Memory in the Present and Future“, mille korraldasid Saksamaa Liidusühtasutus Ida-Saksa Komunistliku Diktatuuri uurimiseks (tuntud kui Stiftung Aufarbeitung) ja Berlin-Karlshorsti Muuseum 22. augustil 2024; „Zweiter Weltkrieg in Estland Besatzung und Verlust der Selbstständigkeit. Kampfhandlungen und Menschenverluste“ rahvusvahelisel seminaril „Der Ostseeraum im Zweiten Weltkrieg“ Sankelmarkis Schleswig-Holsteinis 19. oktoobril 2024.

Eesti Teadusinfosüsteemi publikatsioonide andmebaasi on 2024. aastal kantud 45 EMIga seotud teaduslikku või populaarteaduslikku artiklit.

Ajaloouurimise tulemuste populariseerimine

on mahukas osa instituudi tööst. 2024. aastal oli see suuresti seotud 80 aasta möödumisega 1944. aasta lahingutest Eestis ja suurest põgenemisest. Selle keskse sündmusega korraldas EMI 24. augustil Haapsalus konverentsi

„Eesti sõjapõgenikud II maailmasõjas“. Pärast EV Presidendi Alar Karise avasõnu esines peakõnelejana Andreas Kossert, PhD (Saksamaa) ettekandega „Välja juuritud: pagulane meis endis“. Sellele järgnesid ettekanded: Meelis Maripuu (PhD), andmebaasi „Eesti sõjapõgenikud II maailmasõjas“ tutvustus;

Hiljar Tammela, Rootsli paadipõgenike teemalise artiklikogumiku esitlus;

Heikki Roiko-Jokela, PhD (Soome), Eesti põgenike teekond Põhja poole: Salajased Soome lahe ületamised, eksil Rootsis ja väljaandmised Nõukogude Liidule;

Olev Lüvik:

“Reconsidering the Great Escape from Estonia in 1944” at the AABS Conference at Yale University, New Haven, June 14, 2024;

“Die Auswanderung der Deutschen aus Estland während des Zweiten Weltkrieges” at the international seminar “Der Ostseeraum im Zweiten Weltkrieg” in Sankelmark, Schleswig-Holstein, October 19, 2024;

Lecture “Die Umsiedlung der Deutschbalten aus Estland und Lettland” at the event “Warthegau vor 85 Jahren” at the Documentation Centre for Displacement, Expulsion, Reconciliation in Berlin, December 10, 2024.

Hiljar Tammela:

“The Estonian Flight to Sweden during World War II: Some Facts and Figures on the Brink of the 80th Anniversary” at the Balthernet conference “2024: Eighty Years after 1944: Then and Now” in Vilnius, May 26, 2024;

“Composition and Fate of the ‘Estonian Refugee Armada’ in Sweden (1943–1945)” at the Estonian Museum Abroad (VEMU) conference “The Great Escape of 1944 – The Baltic Experience” in Toronto, September 19, 2024.

Meelis Saueauk:

“The KGB in the Soviet Baltic Republics: Ideology and Praxis”

at the AABS Conference at Yale University, New Haven, June 14, 2024;

“What Happened to Those Who Couldn’t Escape?”

at the Estonian Museum (VEMU) conference “The Great Escape of 1944 – The Baltic Experience” in Toronto, September 19, 2024.

Toomas Hiio:

“Occupation and Communist Crimes in Estonia During and After World War II” at the conference “The Importance of European Memory for Europe’s Future: Communist Crimes 3” hosted by the Faculty of Croatian Studies at the University of Zagreb, June 21, 2024;

“23 August 1939 in Estonian Memory Culture” at the seminar “August 23 in Europe: Memory in the Present and Future” organised by the Federal Foundation for the Study of the Communist Dictatorship in Eastern Germany (Stiftung Aufarbeitung) and the Berlin-Karlshorst Museum, August 22, 2024;

“Zweiter Weltkrieg in Estland – Besatzung und Verlust der Selbstständigkeit. Kampfhandlungen und Menschenverluste” at the international seminar “Der Ostseeraum im Zweiten Weltkrieg” in Sankelmark, Schleswig-Holstein, October 19, 2024.

A total of 45 scholarly (incl popularisation) articles related to the Estonian Institute of Historical Memory were registered in the Estonian Research Information System (ETIS) in 2024.

Popularisation of Historical Research Results

The popularisation of historical research results is a significant part of the Institute’s work. In 2024, it was largely connected to the 80th anniversary of the battles in Estonia in 1944 and the great escape. As a central event, EMi organised a conference on August 24 in Haapsalu titled “Estonian War Refugees in World War II.” After the opening words by the President of the Republic of Estonia, Alar Karis,

Pär Frohnert, PhD (Rootsi), Roots ja põgenikud Teises maailmasõjas;

Ivar Rüütl, Eestirootslaste lahkumine;

Marko Poolamets ja Olev Liivik, PhD (EMI), dokumentaal-filmi "Põgenemine: lahkumine teadmatusse" lugu, millele järgnes filmi esilinastus.

Konverentsi lõpetas teemakohane arutelu, milles osalesid Tartu Ülikooli arhiividuse professor Aigi Rahi-Tamm, Tallinna Ülikooli professor, demograaf Allan Puur ja Sirle Sööt, Roots Eestlaste Liidu ja Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu president ning EMI juhatuse liige Meelis Maripuu.

Samal päeval avati Haapsalu Raekojas suurpõgenemise teemaline näitus ning öhtul toimus Toomkirikus põgenike mälestuseks kontsert Raimo Kangro teose "Missä süütult hukkunud eestlastele, op.40" esitusega.

Teise maailmasõja lõpusündmuste ning põgenike teema jõudis jooksvalt läbi aasta lugejateni ajalehes Postimees ja selle laupäevalisas Arvamus ja Kultuur, kus ennekõike Peeter Kaasik, aga ka Meelis Maripuu ja Meelis Saueuk avaldasid üle 20 temaatilise artikli.

Peeter Kaasiku sulest ilmusid väiksemad artiklid ka Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Ajakirjas („Tallinna pommitamisest 9.–10. märtsil 1944. aastal“, 1, 2024, 24–25) ja Valga sõjamuuseumi aastaraamatus („Saksa sõjaväevõimu siseseadmisest Valgamaal 1941. aasta sõjasuvvel“, 3, 2024). Ta esines pikema ettekandega 8. mail Tüüt Noormetsa mälestusseminaril Rahvusariivis, 1. augustil Kotkajärve Metsaülikoolis Raitsikol („Kes on metsavennad ja mis on metsavendlus“), 19. septembril Eesti Mälu Instituudi ja Propastopi ühisüritusel gümnaasiumiõpilastele Tallinnas („Vabastaja“), 21. septembril Keila lahingu aastapäeva ajalookonverentsil Keilas („1944. aasta lahingutest Eestis“), 27. septembril Saaremaa Muuseumi ajalookonverentsil 1944. a. lahingutest Saaremaal ning 25. oktoobril Mälu Instituudi metsavendluse sügiskoolis Vigalas.

Meelis Maripuu tutvustas Eesti sõjapõgenike andmebaasi lisaks eelmainitud konverentsile ka 27. septembril Saaremaa Muuseumi ajalookonverentsil ning 14. novembril loenguga "80 aastat paadipõgenikest" Tallinna Kolmanda Nooruse Rahvaülikoolis.

Hiljar Tammela kirjutas järelsõna Roots ajakirjaniku Marcus Walleni raamatu „„Falken põgenemine“ ja suur evakueerimine üle Läänemere“ eestikeelsele tõlkele (Tallinn: Varrak, 2024).

Olev Liivik pidas 16. jaanuaril Tallinna linnamuuseumis loengu „Prostitutsiooni ohjeldamisest repressioonide – pilguheit aastatesse 1939–1941“, kõneles 12. juulil Rannarootsi muuseumi seminaril „Rannarootslaste põgenemine Roots“ teemal „Kolme krooni kuningriigist Stalini päikese alla: Herbert Hallmani repatrieerimise juhtum“ ning pidas 13. septembril Tartus Balti kirjakunsti sümpoosionil „Reisetexte aus dem Baltikum im europäischen Kontext“ ettekande „Sibirien-Tagebuch eines estnischen Deutschen – untypischer Reisetext“. Kaks loengut pidas ta Mälu Instituudi suvekoolis, mõlemad teemal „The Fateful year of 1944“.

the keynote speaker, Andreas Kossett, PhD (Germany), delivered a presentation titled "Uprooted: A Refugee Within Us." The following presentations were: Meelis Maripuu (PhD), an introduction to the database "Estonian War Refugees in World War II";

Hiljar Tammela, presentation of a collection of articles on boat refugees to Sweden

Heikki Roiko-Jokela, PhD (Finland), "The North-bound Journey of Estonian Refugees: Secret Crossings over the Gulf of Finland, Exile in Sweden and Extractions to the Soviet Union" Pär Frohnert, PhD (Sweden), "Sweden and Refugees during World War II";

Ivar Rüütl, "The Departure of Estonian Swedes";

Marko Poolamets and Olev Liivik, PhD (EMI), the story of the documentary "Flight: Departure into the Unknown", followed by the film premiere. The conference concluded with a thematic discussion, with participants including Aigi Rahi-Tamm, Professor of Archival Studies at the University of Tartu, Allan Puur, Professor and Demographer at Tallinn University, and Sirle Sööt, President of the Association of Estonians in Sweden as well as President of the Estonian World Council, and EMI Board Member Meelis Maripuu.

On the same day, a major exhibition on the great escape was opened at Haapsalu Town Hall, and in the evening, a concert in memory of the refugees was held at the Haapsalu Cathedral, featuring Raimo Kangro's composition "Mass for Estonians who Died Innocently, Op. 40." Throughout the year, the events surrounding the end of World War II and the theme of refugees reached readers through the Postimees newspaper and its Saturday supplement Arvamus ja Kultuur, where Peeter Kaasik, Meelis Maripuu, and Meelis Saueuk published over 20 thematic articles. Peeter Kaasik also published shorter articles in the Estonian Academy of Music and Theatre Journal ("Bombing of Tallinn on March 9–10, 1944," 1, 2024, 24–25) and in the Valga War Museum Yearbook ("Establishment of German Military Authority in Valga County in the Summer of 1941," 3, 2024). He gave extended presentations at various events, including the Tüüt Noormets memorial seminar at the National Archives on May 8, at the Kotkajärve Metsaülikool (Forest University) in Raitsiko on August 1, at a joint event by the Estonian Institute of Historical Memory and Propastopfor high school students in Tallinn on September 19 ("Vabastaja"/"The Liberator"), at the History Conference on the Anniversary of the Battle of Keila on September 21 ("On the Battles of 1944 in Estonia"), at the Saaremaa Museum History Conference on September 27 on the battles 1944 in Saaremaa, and at the Fall School on Forest Brothers on October 25 in Vigala. Meelis Maripuu also introduced the Estonian war refugees' database at the Saaremaa Museum History Conference on September 27, and gave a lecture on "80 Years of Boat Refugees" at the Tallinn Third Youth Community Education Centre on November 14. Hiljar Tammela wrote the afterword for the Estonian translation of Swedish journalist Marcus Wallen's book "Falken's Escape"

Toomas Hiius kõneles 27. jaanuaril Mälu Instituudis Eesti õpetajatele seoses holokaustiohvrite mälestuspäevaga kommunistlike režiimide kuritegudest (sarnasel teemal ka 20. septembril Tallinnas Yad Vashemi seminar raames – „Crimes committed by the communist regime: Estonian case“). 21. aprillil oli ettekanne „Mida me teame venelastest?“ Lihula ajalooklubis ja 27. septembril Saaremaa muuseumi ajalookonverentsil „1944 – sõja ja rahu vahel“ teemal „1944: võidud ja kaotused idarindel.“ Populariseerimise alla liigituvad arvustusedki: „Emakeelse ülikooli saja aasta ajalooraamat – Erki Tammiksaar. Eestikeelse Tartu ülikooli esimene aastasada, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2023“ ajakirjas Akadeemia 4, 2024, 525–539 ning „Kirjanik sõjaretkel – Siegfried von Vege sack, Tõlgina idas. Jutustus aastatest 1942–1943. Saksa keelest tõlkinud Agur Benno, EKSA, 2023“ nädalalehes Sirp, 15.03.2024, 20–21. Ajalehes Postimees ilmus 29. veebruaril artikkel „Ajalootõde ei ole lihtsalt üks lugudest“.

Ühiskondlikest ülesannetest lisandus töö Euroopa Mälu ja Süüme Koostöökogu juhatuse liikmena ning Rahvusvahelise Holokausti Mälestamise Alliansi Eesti delegatsiooni liikmena akadeemilises töögrupis.

Uurimistöö arhiivides ja raamatukogudes

Igapäevane uurimistöö arhiivimaterjalide ja kirjandusega nii arhiivide lugemissaalides ja raamatukogudes kui ka digiteeritud materjaliga on ajaloolase igapäevatöö ja eraldi väljatoomist õieti ei väärigi. Küll aga lähetused teiste riikide arhiividesse ja raamatukogudesse, et tuua uut materjali Eesti teaduskäibesse.

Elmar Gams tegi 2024. aasta märtsis uurimistööd Strasbourgülikooli raamatukogus ja Euroopa Inimõiguste Kohtu raamatukogus, aprillis Ljubljanas Sloveenia Ülemkohtu raamatukogus, juulis Bernis Šveitsi Ida-Euroopa raamatukogus, oktoobris Leedu riiklikus keskarhiivis (LCVA) ning Leedu genotsiidi ja vastupanu uurimiskeskuse raamatukogus. Novembris töötas ta Prantsusmaa rahvuslikus demograafiauringute instituudis.

Olev Liivik töötas detsembris Berliinis Saksa Liiduarhiivis ja Riigiraamatukogus. Samuti tegi ta Rootsis, Eestis ja Saksamaal 17 intervjuud projektile Kogu Me Lugu.

Hiljar Tammela töötas 14.–20. aprillini Rootsli Riigiarhiivis, Rootsli Eestlaste Liidu arhiivis, Rootsli Kuninglikus Raamatukogus ja Rootsli Armeemuuseumi raamatukogus ning 3.–5.detsembrini uesti Rootsli Kuninglikus Raamatukogus.

Teadustööde konkurs

Kommunistliku ideoloogia ajaloo või kommunistlike režiimide tegevuse uurimise rahvusvaheliseks edendamiseks on EMI aastaid korraldanud noortele teadlastele teadustööde konkursi. 2024. aasta konkursi võitis Cătălina Andricioaei Rumeenist, doktoritööga ‘Some citizens: Romani Romanians and Socialist Citizenship in Romania, 1947–1989.

and the Great Evacuation across the Baltic Sea (Tallinn: Varrak, 2024). Olev Liivik gave a lecture titled “From Controlling Prostitution to Repressions – A Glimpse into the Years 1939–1941” at the Tallinn City Museum on January 16, he spoke at the seminar “Flight of the Coastal Swedes to Sweden” at the Museum of the Coastal Swedes on July 12 on the topic “From the Kingdom of the Three Crowns to Life Under Stalin’s Sun: the Repatriation of Herbert Hallman”, and gave a presentation titled „Sibirien-Tagebuch eines estnischen Deutschen – untypischer Reisetext“ at the Symposium of Baltic Literary Culture in Tartu on September 13. He also gave two lectures at the EMI Summer School on the topic “The Fateful Year of 1944.” Toomas Hiius spoke on January 27 at EMI for Estonian teachers in connection with the Holocaust Remembrance Day about crimes committed by communist regimes (and a similar talk on September 20 in Tallinn at a Yad Vashem seminar titled “Crimes Committed by the Communist Regime: Estonian Case”). On April 21, he gave a presentation titled “What Do We Know About Russians?” at the Lihula History Club, and on September 27, at the Saaremaa Museum of History Conference on “1944 – Between War and Peace” he spoke on “1944: Victories and Losses on the Eastern Front.” Other notable publications under the category of popularisation include reviews in the Akadeemia journal on “The First Century of the Estonian-language University of Tartu” by Erki Tammiksaar (Akadeemia 4, 2024, 525–539) and “Writer on a War Journey – Siegfried von Vege sack, “As a Translator in the East. A Tale from the Years 1942–1943”” (translated from German by Agur Benno, EKSA, 2023) in the Sirp newspaper (15.03.2024, 20–21). An article titled “Historical Truth is Not Just One of the Stories” was published in Postimees on February 29. In addition to these efforts, there were also social responsibilities, including work as a board member of the PEMC; Platform for European Memory and Conscience and a member of the Estonian delegation in the academic working group of the International Holocaust Remembrance Alliance.

Research Work in Archives and Libraries

The daily research work involving archival materials and literature in reading rooms of archives and libraries, as well as with digitised materials, is a daily task for historians and does not really require special mention. However, trips to archives and libraries in other countries to bring new materials into Estonian academic discourse do deserve mention.

In March 2024, Elmar Gams conducted research at the University of Strasbourg Library and the European Court of Human Rights Library. In April, he worked at the Slovenian Supreme Court Library in Ljubljana, in July at the Swiss Eastern Europe Library in Bern, in October at the Lithuanian State Central Archive (LCVA), and at the Lithuanian Genocide and Resistance Research Center Library. In November, he worked at the French National Institute for Demographic Studies.

Olev Liivik worked in December at the German Federal Archives and the State Library in Berlin. He also conducted 17 interviews for the Kogu Me Lugu (Gather Our Story) portal in Sweden, Estonia, and Germany.

Võitjat premeeriti 3000 euroga.

Vaatamata suurele arvule ettekannetele ja artiklitele kodus välismaal, mis suures osas olid seotud 1944. aasta ajaloosündmuste tähtpäevadega, tuleb nentida, et enamik sellest on toiminud järjekindla, sisuka ja vähest tähelepanu pälviva temaatilise uurimistöö arvel. Loodetavasti pakub 2025. aasta selleks rohkem võimalusi.

Muu tegevus

EMI annab jooksvalt ajalooteaduslikku kompetentsi eeldavaid konsultatsioone asutustele ja kodanikele ning on riigiasutustele partneriks välisdelegatsioonidele Eesti lähiajaloo sõlmküsimuste tutvustamisel ja külastuste korraldamisel Eesti kommunismiohvrite memoriaalis.

Sihtasutus osaleb oma esindajate kaudu jätkuvalt erinevates rahvusvahelistes koostöövormides. Meelis Maripuu ja Toomas Hiio osalevad IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance) välisministeeriumi juhitava Eesti delegatsiooni liikmetena IHRA akadeemilise töögrupi töös. Selle aasta kaks istungit peeti Inglismaal. Lisaks on Toomas Hiio valitud Euroopa Mälü ja Süüme Koostöökogu (PEMC; Platform for European Memory and Conscience) juhatuse liikmeiks. EMI juhatuse liige Martin Andreller on Eesti kui vaatlejaliikme esindajana Euroopa mälü ja solidaarsuse võrgustiku (ENRS, European Network Remembrance and Solidarity) nõuandva kogu liige.

EMI vanemteadur Meelis Saueauk on kutsutud Leedu genotsiidi ja vastupanu uurimise keskuse ajakirja Genotsiid ja vastupanu toimetuskolleegiumi liikmeiks.

Koostamisel on Eesti Mälü Instituudi järgmiste toimetiste köide, mis koondab valiku väga eriilmelisi käsitlusi.

Hiljar Tammela worked from April 14–20 at the Swedish National Archives, the Estonian Swedish Union Archive, the Royal Swedish Library, and the Swedish Army Museum Library, and again from December 3–5 at the Royal Swedish Library.

Thesis Competition

To internationally promote the study of the history of communist ideology or the activities of communist regimes, EMI has been organising a thesis competition for young scholars for many years. The winner of the 2024 competition was Cătălina Andricioaei from Romania, with her doctoral thesis ‘Some citizens?’ Romani Romanians and Socialist Citizenship in Romania, 1947–1989. The winner was awarded a prize of 3000 euros. Despite the large number of presentations and articles both at home and abroad, many of which were related to the anniversaries of historical events in 1944, it must be noted that most of this has taken place at the cost of consistent, substantial, and less attention-grabbing thematic research work. Hopefully, 2025 will provide more opportunities for this.

Other Activities

EMI continuously provides consultations requiring historical scientific expertise to institutions and citizens, and serves as a partner to state institutions in introducing key issues of Estonia’s recent history to foreign delegations and organising visits to the Estonian Memorial to the Victims of Communism. The foundation continues to participate in various forms of international cooperation through its representatives. Meelis Maripuu and Toomas Hiio are active members of the Estonian delegation led by the Ministry of Foreign Affairs in the academic working group of the International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA). This year, two meetings were held in the UK. Additionally, Toomas Hiio has been elected as a board member of the Platform for European Memory and Conscience (PEMC). EMI board member Martin Andreller represents Estonia as an observer member in the advisory board of the European Network Remembrance and Solidarity (ENRS). EMI senior researcher Meelis Saueauk has been invited to join the editorial board of the journal Genocide and Resistance at the Lithuanian Genocide and Resistance Research Center. The next volume of publications by the Estonian Institute of Historical Memory is in preparation, which will compile a selection of very diverse treatments of various topics.

Andmebaas Teise maailmasõja mõjude uurimiseks

Database for Researching the Effects of World War II

Ülle Kraft

Teise maailmasõjaga kaasnenud terror, mobilisatsioonid ning põgenemised on oluliselt mõjutanud Eesti lähijalugu ja demograafiat. Varasematel aastatel on EMI olnud keskendunud pigem kommunistiõhvrite andmebaasi koostamisele ja täiedamisele. Alates 2022. aastast keskendus tähelepanu rohkem Eesti sõjapõgenike andmebaasi koostamisele.

2024. aasta oli pühendatud suurpõgenemise 80. aastapäeva tähistamisele. Sellega seoses oli eesmärk jõuda andmebaasi koostamise ja arendamisega esimese etapi lõpuni, et tuua avalikkuse ette esimesed üldistavad andmed. Kuigi selle teema tarvis valmis uus veebileht ja eraldi andmekogu (<https://2024.wwii-refugees.ee/andmebaas/>), siis tegelikult pärineb suur osa andmeid samadest allikatest, kust varasemad kommunistiõhvrite memoriaali andmekogu andmed. Põgenike andmekogusse koondatakse aastatel 1940-1944 Eestist sõja eest põgenenud isikute andmed. See võimaldab andmebaasi tavakasutajal leida oma Eestist lahkunud sugulaste eludaatumeid ning viiteid tema teekonnale paguluses. Teine maailmasõda lõi lahku tuanded pered ja tänase päevani ei ole paljude Eestist lahkuma sunnitud inimeste elusaatus teada. Põgenike andmebaas on leidnud sooja vastuvõtu eestlaste poolt üle kogu maailma, sest ka maailma laiali pillutatud eestlaste järeltulijad soovivad oma päritolu urida.

EMI kaugemaks eesmärgiks on uurida erinevate nimekirjade koondamise abil põgenike liikumist ja demograafilisi näitajaid.

Põgenike andmebaasi loomise kõrval jätkub töö kommunistiõhvrite andmebaasiga, kus peamine eesmärk on andmete kvaliteedi parandamine. Varasemalt kogutud allikate suur ebatäpsus on andmebaasi toonud täpsete andmete

The terror, mobilizations, and forced migrations associated with World War II have had a significant impact on Estonia's recent history and demographics. In previous years, EMI has primarily focused on compiling and updating the database of communist victims. Since 2022, the attention has shifted more towards the creation of the database of Estonian war refugees.

The year 2024 was dedicated to marking the 80th anniversary of the great exodus. In connection with this, the goal was to complete the first phase of the database's compilation and development, bringing the first general data to the public. Although a new website and separate database (<https://2024.wwii-refugees.ee/andmebaas/>) were created for this purpose, a large part of the data actually comes from the same sources as the earlier database for the Memorial to the Victims of Communism. The refugee database consolidates the information of individuals who fled Estonia during the years 1940–1944 due to the war. This allows the regular user of the database to find the life dates of their relatives who left Estonia and references to their journey in exile. World War II separated thousands of families, and to this day, the fate of many people forced to leave Estonia remains unknown. The refugee database has been warmly received by Estonians worldwide, as descendants of Estonians scattered around the world also wish to trace their origins. EMI's long-term goal is to study refugee movement and demographic indicators by consolidating various lists. Alongside the creation of the refugee database, work continues on the database of communist victims, with the main goal of improving data quality. The significant inaccuracies in previously collected sources have resulted in a large number of duplicates alongside accurate data. This makes data analysis complicated, so the primary goal is to clean

Andmete analüüs muudab see keerukaks, nii et esmane eesmärk on andmestiku puhastamine ja lähemas tulevikus ka puhastatud andmete analüüs.

Kuigi andmekogusse koondatud andmete hulk, sh inimestelt laekuv tagasiside, on juba märkimisväärne, siis andmete usaldusväärsus saab kasvada ametlike andmete lisamisega. Selleks on kavas lisada Rahvusarhiivi toimikute loetelud ja rahvastikuregistri andmed. Li-samise ootel on paljud suuremad ja väiksemad nimekirjad. Paraku on andmebaasi tehniline pool ajale jalgu jäänud ja vajab hädasti uuendust. Praegu kulub liiga palju ressurssi andmete käsitsi sisestamisele, samas kui automaatsed lahendused on juba ammuilma olemas. Ühe EMI töö väljundina peaks aastatepikkuse uuri-mistöö tulemused joudma ka riigi ametlikku käibesse. EMI kogusse on koondunud originaaldokumente või nende koopiaid, mis tõendavad nt inimese surma Siberis. Ametlikes andmetes – rahvastikuregistris – selline info pahatihti kas puudub või on inimese surm fikseeritud Nõukogude julgeolekuasutuste võltsitud dokumentide põhjal. See ei tohiks nii olla.

the dataset, with the analysis of the cleaned data coming in the near future.

Although the amount of data in the database, including feedback from people, is already considerable, its reliability can be improved by adding official data. Plans include adding the National Archives' file lists and population register data. Many larger and smaller lists are waiting to be added. Unfortunately, the technical side of the database has lagged behind and urgently needs an update. Currently, too many resources are spent on manually entering data, while automated solutions have long been available.

As one of EMI's outputs, the results of years of re-search should eventually be incorporated into the offi-cial state records. EMI has gathered original documents or their copies, which, for example, prove a person's death in Siberia. In official data—such as in the popu-lation register—this information is often missing or the person's death is recorded based on falsified documents from Soviet security agencies. This should not be the case.

Kain, Olga	23. XII	1899	✓
Kaulio, Kadri	19. III	1896	✓
Kaulio, Emmi	12. II	1922	✓
Laurmaa, Aino	24. IX	1926	✓
Laurmaa, Anna	6. IV	1902	✓
Laurmaa, Olli	12. XII	1929	✓
Aleksius, Magda			
Hukrel, Neeta			
Haamer, Lille			
Haamer, Pille			
Haamer, Liina			
Haamer, Jaak			
Narma, Mare	21. VII	1918	✓
Narma, Anu	15. IJ	1944	✓
Pilvet, Ilse			
Färve, Linda	13. IV	1911	

Haridustegevus

Educational Activities

Allar Tui

Eesti Mälu Instituut on alates 2023. aastast Haridus ja Teadusministeeriumi strateegiline partner, mille raames tegeleme 20. sajandi totalitaarsete režiimide kuritegude ja inimõiguste rikkumiste alase teabe jagamisega õpetajatele ja õpilastele.

Koostöös HTM-iga kuulutati 2023. aasta lõpus välja õpetajatele suunatud lähiajaloo-teemaliste õppematerjalide konkurss, mis hõlmas nii kommunistlike režiimide kui ka Saksa natsionaalsotsialistliku režiimi kuritegusid ning inimõiguste arengut 20. sajandil. Konkursi kokkuvõtete tegemine ja autasustamine toimus 25. märtsil, märtsiküüditamise aastapäeval. Esimese preemiaga tunnustati õpetajaid Eliis Truumann, Tiina Männapsoo ja Christian-Philip Tammerik.

Kevadel kuulutasime välja kaks koolinoortele mõeldud kirjakonkurssi. Traditsiooniliselt toimus märtsiküüditamise mälestusele pühendatud konkurs „Kiri küüditatule“, kuhu laekus 73 tööd. Parimaid autasustati 25. märtsil ühisel üritusel koos õpetajate konkursiga. Kuue peapreemia saanud õpilase hulgast luges üks võitja oma kirja samal päeval ette riiklikul mälestustseremoonial Maarjamäl kommunismiohvrite memoriaalis. Sel korral osutus väljavalituks Helena Maria Reisner Vanalinna Hariduskollegiumist.

Teine kirjakonkurss oli pühendatud Teise maailmasõja põgenike mälestusele. Konkursile laekunud tööde hulgast selgitati parimad välja 14. juuniks. Auhinnatute hulgast luges Arabella Antons (Hugo Treffneri Gümnaasium) oma võistlustöö ette rahvusliku leinapäeva tseremoonial Maarjamäl kommunismiohvrite memoriaalis.

17. mail osales Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi korraldatud 25. õpilaste ajalooalaste uurimistööde konkursi osalejate tunnustamisel. Sel korral autasustati EMI eripreemiaga nelja tööd, mis käsitlesid 20. sajandi sõjaajalugu,

Since 2023, the Estonian Institute of Historical Memory (EMI) has been a strategic partner of the Ministry of Education and Research, through which we focus on sharing information about the crimes of 20th-century totalitarian regimes and human rights violations with teachers and students.

In collaboration with the Ministry of Education and Research, at the end of 2023, a competition was announced for history-related teaching materials aimed at teachers, covering the crimes of both communist regimes and the German National Socialist regime, as well as the development of human rights in the 20th century. The overview and award ceremony of the competition took place on March 25, on the anniversary of the March deportations. The first prize was awarded to teachers Eliis Truumann, Tiina Männapsoo, and Christian-Philip Tammerik.

In the spring, we announced two writing competitions for students. Traditionally, a competition dedicated to the memory of the March deportations took place under the title “Letter to a Deportee,” with 73 submissions. The winners were awarded on March 25 at a joint event with the teachers’ competition. Among the six main prize winners, one read her letter at the national commemoration ceremony at the Maarjamäe Memorial to the Victims of Communism on the same day. This year, Helena Maria Reisner from the Vanalinna Hariduskollegium was selected.

The second writing competition was dedicated to the memory of World War II refugees. The best entries from the submissions were selected by June 14. Among the winners, Arabella Antons (Hugo Treffner High School) read her essay at the national day of mourning ceremony at the Memorial to the Victims of Communism in Maarjamäe. On May 17, EMI participated in the recognition event for the 25th student history research competition organised by the Estonian History and Social Studies Teachers’ Association at the Ministry of Education and Research

okupatsioonivõimude repressioone ning vastupanuvõitlust võõrvõimudele.

Erinevate õpilaskonkursside parimaid premeeriti suvel ühise ajalooreisiga Läti ja Leetu, kus külastati sealseid olulisi lähiajalooga seotud paiku.

Kevadel kuulutasime välja traditsionilise foto- ja videokonkursi, kuhu oodati nii noorte kui ka täiskasvanute töid 1944. aasta põgenemisega seotud paikadest. Septembri lõpu tähtajaks laekus umbes poolsada teost erineva visuaalkunsti kogemusega autorilt.

Koostöös Eesti Rahvamuuseumiga panustati õpilastele suunatud ajarännaku „Suur põgenemine 1944“ korraldamisse, mis on rahvusvaheliselt tunnustatud ning levinud meetod ajalo ja kultuuripärandi õpetamiseks ning mõtestamiseks.

Sügishooajal korraldas EMI kaitseministeeriumi toetusel juba kolmanda Metsvendluse sügiskooli, mis tõi Vana-Vigalasse kokku ligi 40 noort igast Eesti maakonnast. Loenguid ja praktilisi tegevusi kroonis retk metsavendade Põrgupõhja punkrisse.

Õpilastele suunatud tegevuste oluliseks eesmärgiks on aidata mõista ajalooteadmiste tähtsust kriitilise mõtlemise arendamisel tänases ühiskonnas. Selle raames toimusid koostöös vabatahtlike ühendusega Propastop õpilastele mais ja septembris õppepäevad „Ajalugu desinformatsiooni ja propaganda teenistuses“. Septembris ja oktoobris pakkusime koolidele võimalust giidiga külastada Maarjamäe mälestusala ning pea pooltuhat õpilast kasutas seda. Tegusa haridusaasta lõpetas 1. detsember – sisejulgeoleku päev, kus õpilastele räägitigi 1924. aasta riigipöördekatset ja tänapäeva julgeolekuohutudest.

Suvekoolid

Lisaks kohalike koolinoortega tegelemisele on EMI alates 2018. aastast korraldanud rahvusvahelisi suvekoole, et aidata kaasa meie regiooni 20. sajandi keerulise ajalo mõistmisele teistes riikides. Traditsioniliselt on üks grupp koosnenuud ajalo õpetajatest/õppejõududest ning teine noortele vanuses 15–25 eluaastat. Juuli lõpus ja augusti alguses toimunud suvekoolide käigus osaleti viie päeva jooksul Eesti lähiajalo temaatilistes loengutes ja töötubades. Lisaks Tallinnale külastati ka kultuuripealinn Tartut ning Viljandit. Augusti algul toimunud noorte suvekool oli sel korral lähtuvalt EMI teema-aastast „Saatuseaasta 1944“ suunatud Eesti juurtega noortele, et aidata neil tugevdada sidet oma perekonna ajaloolise kodumaaga. Suvekoolides osales kokku 56 inimest 20 riigist.

Portaal CommunistCrimes

Paralleelselt jätkus rahvusvahelise kommunismikuritegude portaali CommunistCrimes.org (“Kommunismikuriteod”) täiendamine uute materjalidega. Lisaks lühematele artiklitele avaldasime pikemad ülevaated komunistlikust terrorist Kreekas ja Albaanias. Võrreldes varasema aastaga on külastajate arv jäänud samaks ning meie infomaterjalide vastu tuntakse endiselt suurt huvi üle kogu maailma. 2024. aastal külastati portaali keskmiselt 600 korda päevas, mis teeb kokku ca 225 000 külastust aastas.

in Tartu. This year, EMI awarded four special prizes for works on 20th-century wartime history, repression by occupying authorities, and resistance against foreign powers. The best entries from various student competitions were rewarded with a joint history trip to Latvia and Lithuania during the summer, where significant places related to recent history were visited. In the spring, we announced the traditional photo and video competition, calling for works by both young people and adults about places related to the 1944 refugee movement. By the end of September, about fifty works had been submitted by authors with varying visual arts experience. In collaboration with the Estonian National Museum, we contributed to organising the time travel project for students, “The Mass Flight of 1944,” which is internationally recognised and a widespread method for teaching and reflecting on history and cultural heritage. In the fall season, with the support of the Ministry of Defense, EMI organised the third Fall School of the Forest Brothers, bringing together nearly 40 young people from all of Estonia’s counties to Vana-Vigala. Lectures and outdoor activities were crowned with a trip to the Forest Brothers’ bunker in Põrgupõhja. A key objective of the student-directed activities is to help students understand the importance of historical knowledge in developing critical thinking in today’s society. In cooperation with the volunteer organisation Propastop, study days titled “History in the Service of Disinformation and Propaganda” were held for students in May and September. In September and October, we offered schools the opportunity to visit the Maarjamäe Memorial to the Victims of Communism with a guide, which nearly a thousand students took advantage of. The active educational year concluded on December 1 – the Internal Security Day, during which students learned about the 1924 coup attempt and modern-day security threats.

Summer Schools

In addition to working with local students, since 2018, the EMI has been organising international summer schools to contribute to the understanding of the complex 20th-century history of our region in other countries. Traditionally, one group has consisted of history teachers/lecturers, and the other of young people aged 15–25. During the summer schools held at the end of July and the beginning of August, participants took part in thematic lectures and workshops on recent Estonian history over the course of five days. In addition to Tallinn, the participants visited the cultural capital, Tartu, and Viljandi. The youth summer school held in early August, aligned with EMI’s theme year “The Fateful Year of 1944,” was aimed at young people with Estonian roots to help strengthen their connection to their family’s historical homeland. A total of 56 people from 20 countries participated in the summer schools.

Portal CommunistCrimes

In parallel, the international portal on communist crimes, CommunistCrimes.org, was updated with new materials. In addition to shorter articles, we published more detailed overviews on communist terrorism in Greece and Albania. Compared to the previous year, the number of visitors has remained the same, and there is still significant global interest in our informational materials. In 2024, the portal was visited on average 600 times per day, totaling approximately 225,000 visits for the year.

PÕGENEMINE:LAHKUMINE TEADMAT

Kogu Me Lugu portaali ülevaade

Kogu Me Lugu Portal Overview

Elmar Gams

2024. a taastus korrapärane Kogu Me Lugu portaali ja Youtube-kanali kasutatavus. KML portaali käis 10139 külast (2022. a 9781, 2023. a 19805), kellest 62,14% pärib Eestist (2023. a ligikaudu 70%). Õppematerjale laaditi alla 535 korda (2022. a 1068, 2023. a 628). KML Youtube kanali vaadati 2556,8 tunni vältel (2022. a 2400, 2023. a 4100) ja kanal sai 138 uut tellijat (2022. a 142, 2023. a 210). Nii nagu ka eelmisel aastal, pakkus see kanal huvi peamiselt Eesti vaatajale (umbes 70% kõigist vaatajaist).

Möödunud aastal jöudsid lõpule mõned koostööprojektid. Märtsis lõpetasime järekordse videomaterjalide vahetuse Venemaa Memorialiga. Ühtlasi lõppes KML videolugude tutvustamine Memoriali Facebookis ja uudiskirjadest vene ja inglise keeles. Oktoobris panime punkti koostööle Harjumaa muuseumiga, mille käigus olime neil aidanud teha intervjuusid Paldiskis. Need lood ja nende põhjal valminud lühidokumentaal jõuavad KML portaali käesoleval aastal. Novembris saime Prantsusmaa rahvuslikust demograafiauringute instituudist (Ined) käte Nõukogude režiimi tegevuse tõttu kannatanud eestlastega ligikaudu 17 aastat tagasi tehtud audiointervjuud ja muud materjalid. Need lood jõuavad samuti 2025. aastal KML portaalil.

2024. a suurimaks saavutuseks oli kahtlemata täispika dokumentaali „Põgenemine: lahkumine teadmatusse“ valmimine ja esilinastus konverentsil „Eesti sõjapõgenikud II maailmasõjas“ Haapsalus 24. augustil. Film põhineb KML intervjuudel ja toob vaatajani 1944. a põgenike aidamise teema, põgenike ja naasjate lood Rootsli näitel ning ilmestab põgenike jäetud tühimikku Eesti ühiskonnas. See dokumentaal jõuab peagi KML portaalil ja YT-kanalisse. Eelmisel aastal salvestasime 18 intervjuud, millest enamik olid pühendatud eestlaste põgenemisele 1944. a. ja nende hilisemale elule läänemaailmas.

In 2024, the regular use of the Kogu Me Lugu portal and YouTube channel was restored. The KML portal had 10,139 visitors (in 2022, 9,781; in 2023, 19,805), of which 62.14% were from Estonia (around 70% in 2023). Learning materials were downloaded 535 times (in 2022, 1,068; in 2023, 628). The KML YouTube channel was watched for 2,556.8 hours (in 2022, 2,400; in 2023, 4,100), and the channel gained 138 new subscribers (in 2022, 142; in 2023, 210). As in the previous year, the channel was primarily of interest to Estonian viewers (around 70% of all viewers).

Last year, several collaborative projects were completed. In March, we finished another exchange of video materials with the Russian Memorial organisation. Additionally, the presentation of KML video stories on Memorial's Facebook and newsletters in Russian and English concluded. In October, we wrapped up our collaboration with the Harjumaa Museum, where we had assisted in conducting interviews in Paldiski. These stories and the short documentary based on them will be available on the KML portal in 2025. In November, we received audio interviews and other materials from the French National Institute for Demographic Studies (Ined) that were conducted approximately 17 years ago with Estonians who suffered due to the Soviet regime. These stories will also be featured on the KML portal in 2025.

The greatest achievement in 2024 was undoubtedly the completion and premiere of the full-length documentary "Fleeing: Departure into the Unknown", which was screened at the "Estonian War Refugees in World War II" conference in Haapsalu on August 24. The film is based on KML interviews and highlights the theme of helping refugees in 1944, the stories of refugees and returnees in Sweden, and illustrates the void left by refugees in Estonian society. This documentary will soon be available on the KML portal and YouTube channel. Last year, we recorded 18 interviews, most of which focused on the escape of Estonians in 1944 and their later lives in the Western world.

Rootsis ja Saksamaal põgenike jälgedel

On the Traces of Refugees in Sweden and Germany

Olev Liivik

Väliseestlaste dokumenteerimine Rootsis on välja kasvanud Olev Liiviku varasemast uurimistööst, mis keskendus 1941. aastal Eestist Saksamaale läinud järelümberasujatele, kellest väga paljudest said hiljem Eesti põgenikud Saksamaal ja vähemal määral ka Rootsis.

Projekti algatajaks oli 2019. aasta lõpul Olev Liivik, kuid koroonapandeemia puhkemise töttu nihkusid esimesed välitööd 2021. aasta suvesse, mil algasid Rootsis eesti pagulaste ja teise põlvkonna esindajate intervjuueerimine, aga esialgu tagasihoidlikus mahus. Algustest peale peeti silmas, et dokumenteeritaks ka põgenemisega ja pagulusega seotud perekonnaarhiiv, mida on kasutatud alati ka intervjuude taustamaterjalina. Projekti õnnestumisele on olnud algusest peale suureks abiks Rahvusarhiivi Välis-Eesti kultuuripärandi säilitamise programm. Seoses eestlaste põgenemise 80 aastapäevaga oli möödunud aasta projekt suuremamahulisem ja keskendus enam lapsena Eestist lahkunutele. Suvel ja sügisel tehti Rootsis koguni üheksa intervjuud: Göteborgis (Mart Mägi, Ruut Mägi, Vello Riomer, Jaagup Perem ja Aho Rebas), Gislavedis (Valentina Enkler) ja Stockholmis (Mart Nurk, Ants Anderson, Viljar Päss). Kaheksa intervjuueeritut tegid lapsena ise põgenemisteeonna Eestist kaasa, üks aga on põgenike järeltulija. Välitöödest Rootsis kogunes ka dokumentaalset materjali ning hulganisti pildistusi perekonnaarhiividest. Projekti meeskonda kuulusid 2024. aastal Olev Liivik projektijuhiina ning Marko Poolamets. Lisaks Rootszi uurimistööle osaleti ka Eesti Ühiskond Saksa Liitvabariigis kutsel dokumenteerimisprojektis Saksamaal. 2024. aasta mais viibisid Liivik ja Poolamets Bonnis Annabergis, kus nad kogusid materjali Saksamaal elavate eestlaste kohta. Seal keskenduti eelkõige Teise maailmasõja järel Saksamaal sündinud teise põlvkonna eestlastele. Intervjuusid viidi läbi seoses seenioride kultuuripäevadega ning kokku tehti kuus eluloolist intervjuud.

The documentation of Estonians in Sweden has evolved from Olev Liivik's earlier research, which focused on those who left Estonia for Germany in 1941, many of whom later became Estonian refugees in Germany and, to a lesser extent, in Sweden.

The project was initiated by Olev Liivik at the end of 2019, but due to the outbreak of the COVID-19 pandemic, the first fieldwork was delayed until the summer of 2021. During this time, interviews were conducted with Estonian refugees and second-generation representatives in Sweden, although initially on a smaller scale. From the outset, it was intended that the project would also document family archives related to the escape and exile, which have always been used as background material for the interviews. The success of the project has greatly benefited from the National Archives' programme for preserving the cultural heritage of Estonians abroad.

In connection with the 80th anniversary of the mass fleeing from Estonia, the project in the past year was expanded and focused more on those who left Estonia as children. In the summer and fall, nine interviews were conducted in Sweden: in Gothenburg (Mart Mägi, Ruut Mägi, Vello Riomer, Jaagup Perem, and Aho Rebas), in Gislaved (Valentina Enkler), and in Stockholm (Mart Nurk, Ants Anderson, and Viljar Päss). Eight of the interviewees themselves escaped Estonia as children, while one is a descendant of refugees. The fieldwork in Sweden also gathered documentary material and numerous photographs from family archives. The project team in 2024 included Olev Liivik as project manager and Marko Poolamets. In addition to the research in Sweden, the project also participated in a documentation initiative in Germany at the invitation of the Estonian Society in the Federal Republic of Germany. In May 2024, Liivik and Poolamets visited Bonn and Annaberg, where they gathered material about Estonians living in Germany. The focus was primarily on the second generation of Estonians born in Germany after World War II. Interviews were conducted in connection with the Senior Citizens' Cultural Days, and a total of six oral history interviews were made.

Toimunud sündmused 2024

Events in 2024

09.03. meenutati koostöös Muinsuskaitse Seltsiga küünalde süütamisega Tallinnas Harju tänaval 1944. aasta Märtsipommitamise ohvreid.

25.03. Märtsiküüditamise mälestuspäeva õhtu-poolikul toimus riiklik mälestustseremoonia Maarmäe memoriaalis, sj lähiajaloo-teemaliste õppematerjalide konkursil silma paistnud õpetajate ning õpilaste kirjavõistluse "Kiri küüditatule" parimate tööde autasustamine ning Vabaduse väljakul süüdati mälestusküünlad. Samal õhtul värvus Patarei vangla, üks kommunistliku terrori sümboleid, merepoolne külg ohvrite mälestuseks punaseks.

09.03. In collaboration with the Estonian Heritage Society, candles were lit in Tallinn on Harju Street in memory of the victims of the 1944 March Bombing.

25.03. On the afternoon of the March Deportation Memorial Day, a state memorial ceremony took place at the Memorial for Victims of Communism in Maarmäe. During the ceremony, the winners of the teacher's history educational material competition and the best works from the student writing competition "Letter to a Deportee" were awarded, and candles were lit at Freedom Square in remembrance. That evening, the sea-facing side of the Patarei Prison, a symbol of communist terror, was lit up in red in honour of the victims.

14.06. toimus Maarjamäel kommunismiohvrite memoriaalis leinapäeva mälestustseremoonia ja kontsert. Tseremoonia osana avati mälestusseinal uued nimeplaadid ning üks EMI õpilaste kirjakonkursi võidutöö autor sai võimaluse oma kiri osalejatele ette lugeda.

14.06. A memorial ceremony and concert were held at the Memorial for the Victims of Communism in Maarjamäe for the Day of Mourning. During the ceremony, new nameplates were added to the memorial wall, and one winner of the EMI student writing competition had the opportunity to read their letter aloud to the attendees.

10.–12. augustil viidi läbi Vabaduseregatt, mis seislas Hiiumaal Kalana sadamast Dalarösse Roots, lastiks mh EMI ja Roots Eestlaste Liidu koostatud 1944. aasta Suure põgenemise 80. aastapäevale pühendatud näitus. Tugeva tuule ja suure lainetuse tõttu asus purjejaht S/V Lisette teeles alles 11. augusti õhtul ja maabus Dalarös 12.08.

10–12.08. The Freedom Regatta took place, sailing from Hiiumaa's Kalana harbour to Dalarö in Sweden. Among the cargo was a 1944 Great Flight exhibition dedicated to the 80th anniversary, prepared by EMI in collaboration with the Association of Estonians in Sweden. Due to strong winds and large waves, the sailing yacht S/V Lisette set out on the evening of August 11 and arrived in Dalarö on August 12.

23.08. toimus Maarjamäe kommunismiohvrite memoriaalis traditsiooniline rahvusvahelise totalitaarsete režiimide ohvrite mälestuspäeva tsere-moonia. EMI nimel esines kõnega ja asetas pärja juhatuse liige Meelis Maripuu.

23.08. A traditional ceremony for the International Day of Remembrance of the Victims of Totalitarian Regimes was held at the Memorial for Victims of Communism in Maarjamäe. Meelis Maripuu, the board member of EMI, gave a speech and laid a wreath on behalf of EMI.

24. ja 31.08. ning 21.09. – Teise maailmasõja traagiliste inimsaatuste mälestamiseks kanti kolmes Eestimaa kirikus ette Raimo Kangro teos „Missa süütult hukkunud eestlastele“. Ettekanded toimusid Haapsalu Toomkirikus, Tartu Pauluse kirikus ja Tallinna Kaarli kirikus. Esinesid: Kädy Plaas-Kala, Juuli Lill, Olari Viikholm, Tartu Noortekoor, Eesti Segakooride Liidu projektkoor, ÜENSO orkester, dirigent Jüri-Ruut Kangur.

24.08., 31.08., and 21.09. To commemorate the tragic human fates of World War II, Raimo Kangro's work "Mass for the Estonians who Died Innocently" was performed in three churches in Estonia: Haapsalu Cathedral, Tartu St.Paul's Church, and Tallinn Kaarli Church. The performers included Kädy Plaas-Kala, Juuli Lill, Olari Viikholm, Tartu Youth Choir, Estonian Union of Mixed Choirs project choir, ÜENSO orchestra, and conductor Jüri-Ruut Kangur.

13.09. jõudsid 1944. aasta suurpõgenemise mälestusüritused Rootsi. Rootsi Eestlaste Liidu korraldusel toimused mälestusüritused Gotlandil Slites ja Visbys. EMI esindajad Meelis Maripuu ja Hiljar Tammela tutvustasid meie teemakohaseid töötulemusi.

13.09. The memorial events for the 1944 Great Flight reached Sweden. By the initiative of the Association of Estonians in Sweden, commemorative events took place in Slite and Visby on Gotland. EMI representatives Meelis Maripuu and Hiljar Tammela presented the results of our relevant work.

Konkursid

Competitions

01.02. Kuulutati välja noorte kirjavõistlus: "Kiri küüditatule".

27.01. toimus EMI saalis õppepäev lähiajalooteemaliste õppematerjalide konkursile regisstreerunud õpetajatele. Ühtlasi märgiti sellega ära rahvusvahelist holokausti mälestuspäeva ning koos vaadati temaatilist dokumentaalfilmi "Jakub Grossmanni jälgedes".

15.04. kuulutas EMI välja Eesti sõjapõgenike mälestusele pühendatud kirjakonkursi noortele.

17.05. toimus Tartus Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi korraldatud 25. õpilaste ajalooalaste uurimistööde konkursi tulemuste esitlmine. Sel korral autasustati EMI eripreemiaga nelja tööd, mis käsitlesid 20. sajandi sõjaajalugu, okupatsioonivõimude repressioone ning vastupanuvõitlust võõrvõimudele.

19.06. kuulutati välja järjekordne rahvusvaheline foto- ja videokonkurss "Eesti mälumajakad", kuhu seekord oodati eriti Eesti sõjapõgenike teemat puudutavaid töid.

15.09. EMI noore teadlase konkursi tähtaeg. Konkursile sai esitada teaduspublikatsioone või avaldamata magistri- ja doktoritöid, mille teemaks on kommunistliku ideoloogia ajalugu või kommunistlike režiimide tegevuse eri tahud.

01.02. The youth writing competition "Letter to a Deportee" was announced.

27.01. An educational day for teachers registered for the recent history-themed educational material competition was held at the EMI hall. This also marked the International Holocaust Remembrance Day, and a thematic documentary, "In the Footsteps of Jakub Grossmann," was screened.

15.04. EMI announced a writing competition for young people dedicated to the memory of Estonian war refugees.

17.05. In Tartu, the 25th student history research competition results organised by the Estonian History and Social Studies Teachers' Society were presented. This year, EMI awarded four special prizes for works that addressed 20th-century wartime history, the repressions of occupying powers, and resistance against foreign regimes.

19.06. The next international photo and video competition, "Estonian Memory Lighthouses," was announced, with a particular call for works related to the theme of Estonian war refugees.

15.09. Deadline for the EMI Young Scholar Competition. Research publications or unpublished master's and doctoral theses on the history of communist ideology or various aspects of communist regimes' activities could be submitted.

Filmi- ja aruteluõhtud

Film and Discussion Evenings

30.01. dokumentaalfilm „Andestamine dr Mengele“ ja vestlusring emeriitprofessor Mihhail Lotmaniga

20.02. dokumentaalfilm „Pitka legend“ (2023) ja vestlusring ajaloolase Mati Mandeliga

26.03. filmiõhtu linateos „Äratus“ (1989) kajastas märtsiküditamise teemat. Filmi järel toimus päävakohane vestlusring režissöör Martti Helle ja ajaloolase Meelis Saueauguga.

03.12. filmiõhtul arutlesid ajaloolane Ago Pajur, režissöör ja kommunikatsiooniekspert Ilmar Raag ning sisejulgeolekuekspert Martin Arpo detsembriksu ja selle hilisema vastuolulise kajastuse üle kahe filmi näitel: „Surma hind küsi surnutelt“ (1977) ja „Detsembrikuumus“ (2008).

15.04. EMI announced a writing competition for young people dedicated to the memory of Estonian war refugees.

17.05. In Tartu, the 25th student history research competition results organised by the Estonian History and Social Studies Teachers' Society were presented. This year, EMI awarded four special prizes for works that addressed 20th-century wartime history, the repressions of occupying powers, and resistance against foreign regimes.

19.06. The next international photo and video competition, “Estonian Memory Lighthouses,” was announced, with a particular call for works related to the theme of Estonian war refugees.

15.09. Deadline for the EMI Young Scholar Competition. Research publications or unpublished master's and doctoral theses on the history of communist ideology or various aspects of communist regimes' activities could be submitted. The theme did not have to be related to Estonian history.

Meelis Maripuu (EMI)

David Kral (Tšehhi suursaadik/embassador of Czech Republic)

Milan Grossman (filmi produtsent/producer)

Näitused

Exhibitions

27.07. jõudis avalikkuse ette esimene välinäitus sarjast "Saatuseaasta 1944". Hiiumaa põgenike lugusid esitav näitus avati Sõru sadamas asuva muuseumi juures.

27.07. The first outdoor exhibition in the "The Fateful Year 1944" series was presented to the public. The exhibition, telling the stories of refugees from Hiiumaa, was opened at the museum by Sõru harbour.

Koolitused ja konverents

Training and Conferences

28.07.-02.08. ja **04.-09.08.** toimusid EMI rahvusvahelised suvekoolid "Saatuseaasta 1944" õpetajatele ning väliseesti õpilastele. Lisaks Tallinnale külastati Tartut ja Viljandit ning Ennuksemäe metsavenna punkrit. Eesti päritolu õpilasi võõrustas oma majas ka meie välisministeerium.

28.07. – 02.08. and **04 – 09.08.** EMI's international summer schools "Fateful Year 1944" were held for teachers and Estonian diaspora students. In addition to Tallinn, participants visited Tartu, Viljandi, and the Ennuksemäe forest brother's bunker. Estonian-origin students were also hosted by the Minis-

12.–15.08. käisid meie õpilaskonkurssidel auhinnatud õpilased ja nende juhendajad ekskursioonil Läti ja Leedu lähiajaloo olulistes mälestuspaikades ja muuseumites.

24.08. korraldas EMI Haapsalus konverentsi „Eesti sõjapõgenikud II maailmasõjas“. Päeva avas Vabariigi president Alar Karis. Osalistele esitleti sõjapõgenike andmebaasi, Rootsii paadipõgenike teemalist artiklikogumikku ning dokumentaalfilmi.

12–15.08. Award-winning students and their mentors from EMI competitions went on a tour of important recent history memorial sites and museums in Latvia and Lithuania.

24.08. EMI organised the conference “Estonian War Refugees in World War II” in Haapsalu. The conference was opened by President Alar Karis. Participants were introduced to the war refugee database, a collection of articles on the topic of Swedish boat refugees, and a documentary film.

25.–27.10 toimus juba kolmandat korda Eesti Mälu Instituudi korraldatav Metsavendluse sügiskool, mis tänavu leidis aset suuremas mahus Vana-Vigalas ja selle ümbruses, kus asub metsavendade Põrgupõhja punker.

03.12. märgiti EMIs kahe sündmusega 100. aasta möödumist kommunistide 1. detsembri riigipöördekatsest Tallinnas. Päeval toimus arutelu õpilastele, kus osalesid ajaloolane Ago Pajur ja sisjulgeolekuekspert Martin Arpo. Lisaks 1924. aastast sündmuste analüüsimisele räägiti sarnaste stseenariumite kordumise võimalustest tänapäeval.

25–27.10. The third annual Forest Brothers Fall School, organised by the Estonian Institute of Historical Memory, took place in a larger format this year in Vana-Vigala and its surroundings, where the Forest Brothers' Põrgupõhja bunker is located.

03.12. EMI marked the 100th anniversary of the December 1st communist coup attempt in Tallinn with two events. The day featured a discussion for students, with historian Ago Pajur and internal security expert Martin Arpo. In addition to analysing the events of 1924, the discussion covered the possibility of similar scenarios reoccurring in today's world.

Muu Other

18.09. sai kommunismiohvrite mälestusmuu-seum Patarei nurgakivi ning alla toodi juba ka sarikapärg.

**Täname oma partnereid ja sõpru
Eesti Mälu Instituudi asutajad ja nõukogu liikmed, Rahvusvahelise
Kommunismiohvrite Mälestusmuuseumi toetajad, Eesti Mälu
Instituudi töötajad, praktikandid ja vabatahtlikud,
kõik koostööpartnerid avalikus- ja erasektoris,
üritustel esinejad, sõbrad ja kaasamõtlejad!**

**Toeta meid!
Support us!**

Kui soovite anda Eesti Mälu Instituudi toetuseks rahalise panuse, siis kutsume üles annetama meie pangakontole. Kui soovite annetada spetsiifiliselt mõne töövaldkonna heaks, siis palun märkige see pangamakse selgitusse või saatke lisainfona meile e-postiga: info@mnemosyne.ee Täname!

If you wish to make a financial contribution to support the Estonian Institute of Historical Memory, we appeal to you to make a donation to our bank account. If you wish to donate specifically for the benefit of a particular field of activity, please indicate it in the bank transfer explanation or send additional information to us via e-mail: info@mnemosyne.ee. Thank you!

Konto andmed

Nimi: Eesti Mälu Instituut
IBAN: EE477700771003093424
BIC: LHVBE22
AS LHV Pank: Tartu mnt 2, 10145 Tallinn

Bank details

Name: Eesti Mälu Instituut
IBAN: EE477700771003093424
BIC: LHVBE22
AS LHV Pank: Tartu mnt 2, 10145 Tallinn

Meiega saab ühendust

SA Eesti Mälu Instituut
Registrikood 90013822
Tõnismägi 8, 10119 Tallinn, Eesti
+372 664 5039
info@mnemosyne.ee

Contact us

Estonian Institute of Historical Memory
Registry code 90013822
Tõnismägi 8, 10119 Tallinn, Estonia
+372 664 5039
info@mnemosyne.ee

Eesti Kommunismiohvrite Memoriaal
memoriaal@mnemosyne.ee

Memorial to Estonia's Victims of Communism
memoriaal@mnemosyne.ee

EESTI MÄLU INSTITUUT

Estonian Institute of Historical Memory

Eesti Mälu Instituudi 2024. aasta tegevuse aruanne The Estonian Institute of Historical Memory Annual Report 2024

Aruande tekstit: Martin Andreller, Elmar Gams,
Toomas Hiio, Ülle Kraft, Meelis Maripuu, Allar Tui

Keeletoimetus: ChatGPT, Solveig Jahnke

Kujundus: Marko Poolamets, Solveig Jahnke

Tõlge inglise keelde: Solveig Jahnke

Illustratsioonid: Eesti Mälu Instituut, Martin
Andreller, Marko Poolamets

Aruande tekstit ja instituudi autorlusega fotod
on kaetud Eesti Mälu Instituudi autoriõigusega
ning nende kasutamine on võimalik omaniku loal.

© Eesti Mälu Instituut 2025

Texts by: Martin Andreller, Elmar
Gams, Toomas Hiio, Ülle Kraft, Meelis Maripuu, Allar Tui
Proofreading: Solveig Jahnke

Design: Marko Poolamets, Solveig Jahnke
Translation into English: ChatGPT, Solveig Jahnke
Illustrations: Estonian Institute of Historical Memory,
Martin Andreller, Marko Poolamets

The texts in this report and the photographs where
the Institute is marked as author are protected by
copyright of the Estonian Institute of Historical Memory,
and their use is possible with the permission of the owner.
© Estonian Institute of Historical Memory 2025